

Валентина МІРОШНІЧЕНКО,

доктор педагогічних наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ
ДИСЦИПЛІН**

У статті здійснено обґрунтування особливостей організації самостійної пізнавальної діяльності майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин у процесі навчання професійно-орієнтованих дисциплін.

Автором вказується на доцільність та необхідність активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання професійно-орієнтованих дисциплін.

Автор зазначає, що формування свідомого ставлення майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин до змісту навчального матеріалу та самостійне оволодіння ним передбачає вміння педагогів діагностувати індивідуальну структуру мотивів навчання кожного студента. Крім цього, важливо, щоб був реалізований міжпредметний зв'язок; по-друге, розвиток активності студентів під час підготовки до майбутньої професійної діяльності.

***Ключові слова:** майбутні фахівці міжнародних економічних відносин, самостійна пізнавальна діяльність, мотиви, професійно-орієнтовані дисципліни.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нові концептуальні положення організації вищої освіти в Україні передбачають пріоритет навчання, орієнтованого на саморозвиток, самоосвіту і самореалізацію фахівця. Усвідомлення цього потребує організації у вищих навчальних закладах якісної підготовки майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин, яка залежить не лише від оволодіння знаннями, але й від їх постійного оновлення, неперервного професійного зростання. Одним із підходів до вирішення цього питання є наближення навчального процесу до майбутньої професійної

діяльності з її проблематикою та ситуаціями, тобто відтворення у навчанні предметного і соціального контекстів майбутньої професійної діяльності.

Навчити людину на все життя неможливо. Необхідно закласти в ній інтерес до оновлення знань. І. Шимкова зазначає, що одним із показників успішності самої освіти є самостійність студентів, котра необхідна для реалізації студентом самостійних думок і дій у процесі подолання навчальних труднощів [1, с. 1]. Ця думка, на наш погляд, є вірною як стосовно вищої освіти загалом, так і навчання майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Питанням підготовки фахівців різних галузей присвячено низку праць сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців: В. Бабич, М. Ковтонюк (підготовка учителів), Г. Білецька (підготовка екологів), С. Заскалета (підготовка фахівців аграрної галузі в зарубіжних країнах). Окремі аспекти підготовки майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин розглядаються в працях К. Акуленко, С. Заскалети, С. Качмарчик, М. Левочко, Л. Савчук, К. Тушко.

Проблема організації самостійної роботи давно вивчається науковцями. Велике значення у цьому розумінні мають праці педагогів (А. Алексюк, Я. Бурлака, В. Лозова, Т. Матіс, П. Підкасистий, В. Сластьонін, М. Солдатенко та ін.) і психологів (П. Гальперін, В. Рибалка, С. Рубінштейн, Н. Талізїна та ін.). Питанням підготовки фахівців різних галузей присвячено низку праць сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців: В. Бабич, М. Ковтонюк (підготовка учителів), Г. Білецька (підготовка екологів), С. Заскалета (підготовка фахівців аграрної галузі в зарубіжних країнах). Окремі аспекти підготовки майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин розглядаються в працях К. Акуленко, С. Заскалети, С. Качмарчик, М. Левочко, О. Олексенко, І. Савки, Л. Савчук, К. Тушко. Висновки та положення зроблені цими та іншими вченими мають велику наукову цінність для нашого дослідження. Зокрема С. Качмарчик уточнено поняття культури професійного

спілкування менеджерів зовнішньоекономічної діяльності як інтегративного новоутворення, що забезпечує позитивний результат у ситуаціях ділового спілкування і об'єднує культурно-специфічні знання, пов'язані з моделями бізнес-аналізу; поведінкові та соціолінгвістичні уміння, які уможливають адаптацію до різних обставин ділового спілкування; особистісні якості, які сприяють розвитку позитивного й толерантного ставлення до комунікативної взаємодії [2]. О. Олексенко доходить висновку, що підготовка майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації є підґрунтям їхньої професійної компетентності. Авторка визначає такі педагогічні умови підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації: створення мультикультурального середовища для набуття досвіду міжкультурної комунікації; адаптивне поетапне управління відповідної педагогічної системи; реалізація досвіду суб'єкт-суб'єктної взаємодії, спрямованої на оптимальне управління міжкультурними конфліктами [3, с. 16]. Але у наукових працях останніх десятиліть не знайшла відображення проблема дослідження самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин у процесі навчання професійно-орієнтованих дисциплін.

Метою статті є обґрунтування особливостей організації самостійної пізнавальної діяльності майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин у процесі навчання професійно-орієнтованих дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що “самостійна робота розглядається дидактами як інструмент розвитку в студентів здатності самостійно, творчо вирішувати проблеми, що постають у їхній майбутній фаховій діяльності. У зв'язку з цим у студентів намагаються розвивати “почуття проблеми”, критичне мислення, вміння імпровізувати, самостійно вирішувати складні питання”. Так, І. Сулим доходить справедливого висновку: вивчення зарубіжного досвіду дозволяє констатувати, що від розуміння суті змісту освіти залежить побудова науково обґрунтованої системи самостійної

роботи, розробка навчальних планів, програм і курсів, методів і форм організації самостійної роботи студентів, результатів педагогічної діяльності [4, с. 135].

Досліджуючи роль ситуації реальної відповідальності в активізації навчальної діяльності студентів, А. Калініченко зазначає, що навчальна діяльність студентів значно активізується, коли вони, усвідомлюючи її роль, будуть зацікавлені як процесом, так і результатом власного навчання. Отже, на думку дослідниці. Основна увага має зосереджуватись на розвитку мотиваційно-ціннісної сфери (формування переконання в необхідності навчання, ціннісних орієнтацій та ідеалів, вольових якостей) та інструментальної сфери (засвоєння знань про систему навчання, вироблення умінь і навичок його організації) [5, с. 141].

Під час дослідження ми переконалися в доцільності та необхідності активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання професійно-орієнтованих дисциплін. Ці дисципліни надають можливість студентам отримати знання, сформувати уміння та навички необхідні для подальшої професійної діяльності, а відтак представляють собою значний професійний інтерес.

Майбутні фахівці спеціальності “Міжнародні економічні відносини” знаходять роботу в реальному економічному секторі, переважно в провідних компаніях з іноземним капіталом чи вітчизняних компаніях, як орієнтуються на проведення зовнішньоекономічної діяльності. Тому підготовка фахівця міжнародних економічних відносин у вищому навчальному закладі спирається на комплекс накопичених знань за такими напрямками:

освоєння повного спектру загальних економічних дисциплін: основ економічної теорії, макро- та мікроекономіки, економіки підприємства, менеджменту, маркетингу, менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, основ обліку та аудиту та інших;

володіння іноземними мовами;

вивчення спеціальних дисциплін, які безпосередньо пов'язані з характером міжнародних відносин і міжнародних економічних відносин: теорія міжнародних відносин, дипломатична та консульська служба, протокол, етикет, міжнародна інформація й інформаційно-аналітична діяльність, економіко-математичне моделювання світогосподарських процесів, міжнародні фінанси, міжнародна торгівля, інвестування тощо;

уміння інформаційно-аналітичного забезпечення, наукової-практичної роботи.

Весь цей комплекс знань засвоюється студентом під час навчання за спеціальністю та використовується в подальшій професійній діяльності.

За результатами аналізу літератури [2; 6] до особливостей підготовки фахівців міжнародних економічних відносин можна віднести такі, як необхідність формування їх позитивної мотивації до засвоєння як соціально-економічних, так і юридичних навчальних дисциплін, іноземних мов; засвоєння основних загальноекономічних та юридичних понять; формування умінь професійного спілкування; використання міжпредметних зв'язків, інформаційно-методичного забезпечення освітнього процесу.

До циклу професійно-орієнтованої підготовки віднесено такі навчальні дисципліни: “Математичне моделювання в менеджменті”, “Математичне моделювання економічних процесів”, “Фінансовий аналіз”, “Фінансовий аналіз зовнішньоекономічної діяльності”, “Податки і податкова політика”, “Оподаткування операцій зовнішньоекономічної діяльності”, “Організація і планування експортно-імпортової діяльності”, “Основи безпеки сучасного бізнесу”, “Безпека операцій зовнішньоекономічної діяльності”, “Антикризове управління в умовах зовнішньоекономічної діяльності” тощо.

Аналіз навчальних планів, за якими здійснюється підготовка майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин у вищих навчальних закладах, засвідчує, що кількість аудиторних годин на засвоєння складного навчального матеріалу недостатня. Тому значна частка матеріалу підлягає самостійному опрацюванню, особливо це стосується практичної складової цих дисциплін.

Як свідчить практика, студенти не достатньо включаються в активну пізнавальну діяльність, якщо навчальний матеріал не стосується майбутньої професійної діяльності. І навпаки, їхня активність різко зростає, якщо матеріал містить характерні проблеми, з якими доведеться мати справу у майбутній професійній діяльності. У цьому випадку їх пізнавальна активність зумовлюється особистою зацікавленістю щодо дослідження професійних проблем, вивчення досвіду їх розв'язання, оволодіння більш ефективними методами професійної діяльності тощо [7].

Так, метою вивчення “Оподаткування операцій зовнішньоекономічної діяльності” є освоєння студентами основ ведення податкового обліку підприємств різних видів діяльності; ознайомлення з основними законами та законодавчими актами, набуття практичних навиків щодо визначення податків, заповнення податкової декларації. Метою вивчення “Математичного моделювання економічних процесів” є формування знань стосовно теоретичних основ застосування математичних моделей для дослідження економічних процесів у практичній діяльності підприємства, розгляд особливостей економіко-математичного моделювання в ринкових умовах. Метою вивчення “Безпеки операцій зовнішньоекономічної діяльності” є оволодіння теоретичними і практичними основами знань з питань безпеки сучасного бізнесу та страхування ризиків підприємницької діяльності. Метою вивчення “Антикризового управління в умовах зовнішньоекономічної діяльності” є формування бази знань стосовно сучасних теоретичних основ управління кризовими процесами та навичок здійснювати аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах кризи та застосування типових рішень антикризового менеджменту. Отже, у змісті цих навчальних дисциплін закладено мотивацію до активізації навчально-пізнавальної діяльності, у тому числі під час самостійної роботи, коли майбутні фахівці міжнародних економічних відносин відпрацьовують найбільш важливі, практичні професійно значущі питання.

З цього приводу Р. Загнибіда зазначає, що активізація мотиваційної сфери можлива на певному рівні засвоєння спеціальних знань та професійних умінь. Вищий рівень пізнавальної мотивації характерний, на думку вченої, для студентів, які володіють доступними для них узагальненими способами розумової роботи. Мотиви, як активатори навчально-пізнавальної діяльності, зокрема самостійної, сприяють формуванню конкретної пізнавальної мети. Подальше розгортання мотивів у сфері свідомості призводить до перетворення мети в пізнавальну програму, яка має чіткі параметри діяльності, спрямовану на задоволення навчально-пізнавальної (освітньої) потреби [8]. На необхідності застосування навчально-пізнавальних завдань наполягає Ю. Дем'янюк [9, с. 82], розуміючи в них основу розвитку творчого професійного мислення майбутніх фахівців. Серед актуальних питань професійної підготовки майбутніх фахівців, які отримають можливість бути вирішеними за наявності навчально-пізнавальних завдань, дослідник виділяє такі: здійснювати відбір і запровадження в процесі навчання професійно значущих навчально-пізнавальних завдань; визначити складність, питому вагу, місце кожного такого завдання і їх співвідношення з іншими завданнями; створювати оптимальну систему предметного змісту навчально-пізнавальних завдань, яка сприяє розвитку творчого мислення.

Пізнавальними називають уміння, які забезпечують вирішення пізнавальних завдань. Науковці поділяють пізнавальні вміння на такі: конкретні, часткові (предметні), які відображають специфіку того чи іншого предмета й виявляються при засвоєнні конкретних знань; узагальнені, що забезпечують перебіг пізнавальної діяльності при вивченні всіх навчальних дисциплін; загальні, що пов'язуються із самостійною пізнавальною діяльністю (уміння працювати з літературою, спостерігати, складати план тощо) [7, с. 111]. В контексті нашого дослідження найбільший інтерес становлять загальні пізнавальні уміння, а також – конкретні, часткові (предметні), які відображають специфіку професійно-орієнтованих дисциплін.

Важливо, що формування свідомого ставлення майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин до змісту навчального матеріалу та самостійне оволодіння ним передбачає вміння педагогів діагностувати індивідуальну структуру мотивів навчання кожного студента. Крім цього, важливо, щоб був реалізований міжпредметний зв'язок; по-друге, розвиток активності студентів під час підготовки до майбутньої професійної діяльності. Основними факторами розвитку активності в самостійній пізнавальній діяльності студентів, на нашу думку, є: освітній процес без стресів та організаційних зривів; наявність конкретних мотивів навчання та стимулів для їх досягнення; позитивні соціально-психологічні умови (клімат) в колективі; об'єктивні оцінки результатів навчальної діяльності.

Висновки. Отже, у процесі навчання професійно-орієнтованих дисциплін майбутні фахівці міжнародних економічних відносин мають здобути максимум знань, умінь та навичок, що дасть їм можливість самореалізуватися як професіоналам. Чітко організована самостійна пізнавальна діяльність виступає засобом формування професійних знань, умінь та навичок майбутнього фахівця міжнародних економічних. Це відповідає завданню вищої освіти сприяти перетворенню мети навчання на засіб розвитку пізнавальних можливостей студента, а його самого – на суб'єкта свого професійного розвитку.

Перспективним напрямком подальшого дослідження зазначеної проблеми є з'ясування педагогічних умов самостійної пізнавальної діяльності майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин у процесі навчання професійно-орієнтованих дисциплін.

Список використаної літератури

1. Шимкова І. В. Організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів технологій у процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2014. 20 с.
2. Качмарчик С. Фундаментальна підготовка майбутніх менеджерів зовнішньо-економічної діяльності: стан проблеми і тенденції. Науковий Вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. 2016. № 239. С 112–119.

3. Олексенко О. Педагогічні умови підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації : автореф. автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Глухів, 2016. 20 с.

4. Сулим І. Ф. Структурування змісту освіти в процесі організації самостійної поза аудиторної роботи студентів педагогічних коледжів США. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2005. Вип. 13. С. 133–135.

5. Калініченко А. І. Роль ситуації реальної відповідальності в активізації навчальної діяльності студентів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2005. Вип. 12. С. 140–142.

6. Тушко К. Ю. Педагогічні умови формування економічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки : автореф. автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2009. 20 с.

7. Діденко О. В. Аналіз педагогічних умов формування пізнавальної активності курсантів вищих військових навчальних закладів при вивченні загальновійськових дисциплін. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки*. Хмельницький, 2008. № 46, ч. II. С. 110–113.

8. Загнибіда Р. П. Активізація потрібно-мотиваційної сфери студентів як чинник оптимізації самостійної пізнавальної діяльності. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : педагогічні науки*. Луганськ, 2011. Ч. II. № 4(215). С. 172–177.

9. Дем'янюк Ю. А. Система навчально-пізнавальних завдань як основа розвитку творчого мислення майбутнього офіцера-прикордонника. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки*. Хмельницький, 2004. № 30, ч. II. С. 80–82.

Мирошниченко В. И. Организация самостоятельной познавательной деятельности будущих специалистов международных экономических отношений в процессе обучения профессионально-ориентированных дисциплин

В статье осуществлено обоснование особенностей организации самостоятельной познавательной деятельности будущих специалистов международных экономических отношений в процессе обучения профессионально-ориентированных дисциплин.

Автором указывается на целесообразность и необходимость активизации самостоятельной учебно-познавательной деятельности будущих офицеров-пограничников в процессе обучения профессионально-ориентированных дисциплин.

Автор отмечает, что формирование сознательного отношения будущих специалистов международных экономических отношений к содержанию учебного материала и самостоятельное овладение им предполагает умение педагогов диагностировать индивидуальную структуру мотивов учения каждого студента. Кроме этого, важно, чтобы был реализован

межпредметных связей; во-вторых, развитие активности студентов при подготовке к будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: будущие будущих специалисты международных экономических отношений, самостоятельная познавательная деятельность, мотивы, профессионально-ориентированные дисциплины.

Miroshnichenko V. Organization of Self-Determined Literature Activities of Future Factors of International Economic Relations in the Process of Education of Professionally Oriented Disciplines

The article substantiates the peculiarities of organization of independent cognitive activity of future specialists of international economic relations in the process of training of professionally oriented disciplines.

The article states that cognitive activity is determined by the personal interest in mastering more effective methods of professional activity. The author points out the expediency and necessity of activating the independent educational and cognitive activity of future officers-border guards in the process of training of professionally oriented disciplines. These disciplines provide students with the opportunity to acquire the knowledge, skills and skills necessary for their further professional activities, and thus represent a significant professional interest.

The author notes that the formation of a conscious attitude of future specialists in international economic relations to the content of educational material and independent mastery of it involves the ability of teachers to diagnose the individual structure of the motives of teaching each student. In addition, it is important that an interpersonal link is implemented; and secondly, the development of student activity during the preparation for future professional activities.

According to the authors, the main factors of the development of activity in the independent cognitive activity of future specialists in international economic relations are: the educational process without stress and organizational breakdowns; the availability of specific motives for learning and incentives to achieve them; positive socio-psychological conditions (climate) in the team; objective assessment of the results of educational activities.

Key words: *future specialists of international economic relations, independent cognitive activity, motives, professionally oriented disciplines.*